

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Libel M. coll. Sept. 2. 1871
helenus et Collatione
pini Gattielis et Helenus et Helenus

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Szécsényudvarhely

3544
72611
1

AZ ISTENI GONDVISELÉSNEK HEGYE,

Mellynek árnyéka alatt, midőn fokfelől a' méltatlanságok-
nak febes nyílaitól érdekeltetett fíve sebhethék.

BOROS JENŐI

TEKINTETES NEMZETES

TISZA LÁSZLÓ URAMNAK,

Halla SZÉK-VÁROSÁBAN a' Papi Generalis Szent
SINAT, és külső Rendből-is állott Szent Gyülekezet
előtt a' Reform. Templomban, a' maga 's más kegyes
Lelkeiknek meg-enyhítettésekre az ISTENI-GONDVISE-
LÉSRŐL egy tsekély Tanítást, az akkori Tanításra

és *Disputatio*ra el-intéztetett *HELVETICA*

*CONFESSIO*nak VI. Részéből.

BEREGSZÁSZI MÓYSES,

A' DÉESI Reform. Szent EKLÉSIÁnak egyik L. Páf-
tor, és ugyan a' Déési *Vén. Diocesis*nek méltatlan Seniora
által. M DCC LIX. Éztendőben, Sz. Iván Hévának

24. Napján. Mellynek a' M VÁSÁRHELYT 1760-

dikban *celebrált SYNODUS*sában ki-nyomta-
tására magát fívesen ajánlá.

KOLOSVÁRATT,

Nyomt. PÁLDI ISTVÁN által, 1761. Ézt.

CICERO de Responsis Aruspicum.

NOS nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec caliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipsô, hujus Gentis & terræ domesticô, nativôquè sensu Italos ipsos & Latinos; sed pietate ac Relligione, atquè hac una Sapientiâ; quod Deorum immortalium Numine, omnia Regi, Gubernarique perspeximus, Omnes gentes Nationesquè superavimus.

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

SOLT. XXXVII: 5, 6.

Hagyjad az URra a' te útaidat és bízzál ő benne és Ő megtselekezi, És ki-bozza a' te igazságodat mint a' Napot, és a' te ítéletedet miként a' Délt.

Az Eftendönként *Generalis Sz. Sinodusok*ban közönséges
Tanítáfokra és *Disputatiók*ra rendeltetett *HELVETICA*
*CONFESSIO*nak VI. Rézében le-tétetett ISTENi
GONDVISELÉSről való dolgoknak meg-visgálta-
táfokra intéztetett

SZENT TEXTUS.

I. MOS. XXII. ψ. 14.

יהוה יראה אשר יאמר
היום בהר יהוה יראה

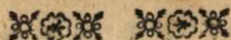
Magyar Fordítás.

Az UR gondot visel. Az URnak Hegyén gondot viselnek rólla.

Ma' Tudománnal ékeskedett, Böltsefséggel
az egész Tudós Világ előtt el-is hírese-
dett Egyiptomi Böltsek felől, ez az hír
közönségesse tétetett, hogy ök az ö
Természeti dolgokból egyben füzött Tu-
dományok által, nem tsak a' Természeten el-rejtetett
mély-

mélységes titkokat; de még az ISTENnek hagyományait és mélységes titkait 's nagyságos dolgait ki-fejezni 's ki-rajzolni kézük voltak. Innen oltán, ezt meg-hallván, ami' Természeti dolgokban Böltselkedett *Pythagorás* és a' *Philosophusok* Fejedelnek vagy Istenek: *Plató*, ezeneknek mint Földi Isteneknek zemléltetésekre elmenni, és Böltsefségekben magokéva tenni serénykedtek; sőt még az ISTENnek ama' nagy Embere a' Mófes-is ezeknek Tudományokban gyarapodni igyekezett. A' kik-is mikoron a' mindeneket látó ISTENT le-akarták volna rajzolni, elő töttek, aranyból vagy ezüftből kézfíttetett egy Királyi páltzát, a' mellynek lefelé hajlott felső végében helyheztettek egy aláfelé néző világoskodó zemet. A' mellyel is kinek, kinek jelentették, hogy vagyon egy mindeneken Uralkodó és mindeneket zemlélő KIRÁLY egy *Numen providum*, a' ki az egész Világot bírja, igazgattyá és zemléli.

Mert ugyan is a' Királyi páltza *Insigne*jek volt a' Királyoknak eleitől fogva; a' *Világoskodó zem*, hogy azok mindenfelé látnak, és jele és zímere volt ez a' Királyi páltza; a' mindeneken tellyes hatalommal Uralkodó KIRÁLY *Universalis Providentia*jának.

Innen lett az, hogy a' Görögök-is a' mindeneket igazgató ISTENről midön gondolkoztanak, azt nevezték *θεος*nak a' *θεωρειν*, *Contemplari*, minthogy Ő Felsége az Égből mindeneket zemléli, és a' kinek zeme látása nélkül semmi nem lehet az Ég alatt.

Erre nézett az *Ara* foknak és *Muhammedinusok*nak *Mattazelita* nevű el-terjedett nagy *Szék*jek, *Rend*jek; a' melly azt állattya: Hogy a' mindeneket zemlélő ISTEN, láttya és tudja, tsak egy Fa-levélnék-is le-esését,

sét, és egy Hangyátskának-is mozgásait; akármit mon-
dott legyen *Epicurus* és mások-is, hogy az ISTEN
csak az Égnek farkánál forog és se magunkat, se más
dolgokat nem észlel. Akármint kétségeskedett legyen
Claudianus, így szólván:

*Saepe mihi dubiam traxit sententia mentem
Curarent superi terram, an nullus inesset Rector.*

Akármit tartottanak legyen *Protegoras*, *Diagoras* és *At-
henogoras*. De *Cicero*, *Socrates*, *Seneca*, és más Pogá-
nyok el-hitették magokkal; hogy vagyon egy *Supremum
Numen*, a' ki tudója csak mozdulásunknak-is; Sőt az
Athene Városbéli Pogány Poéták, hogy az ISTENnek
Nemzeti. *Dei genus opus ejus sunt*. Act. xvii. 28. mint-
ha mondták volna: Az ISTEN nem csak a' *Macro-
cosmusra*; hanem a' *Microcosmusra*-is ki-terjedti a' maga
ISTENi erejét. *Plato* annyira terjedti ezt az ISTEN-
nek erejét, hogy ez alélködésre méltó: midőn azt
mondja:

*Spiritus intus alit, totamque infusi per artus
Mens agitat molem, et toto se corpore miscet,
Inde hominum, pecudumq; genus vitaeq; volantum.*

Utánna *Virgilius Poëta* Pogány lévén el-meri mondani:

*Deum namque ire per omnes
Terras, tractusque maris, Coelumque profundum.*

Sőt *Lucanus* erre fokadott ki.

Jupiter est, quodcumque vides, quocumque moveris.

De hadjuk-el mi mind ezeket, nézzünk bé az IS-
TENnek Könyvébe, avagy nem tapasztaljuk-e a' Felsé-
ges ISTENnek mindeneket látó szemét és bölts igazgató-

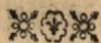

sának rendét és erejét; nevezetesen az ő Uralkodása alatt igazgattatott *Theocratiájában*, Seregén az Izraelnek Népén; Midőn Egyiptomból hatalmas kézzel ki-fabadítatott, a' Veres Tengeren száraz lábakkal által iktatott, a' Pusztaiban tsudálatos eledellel tápláltatott, 40. Éltendeig kopás és szakadozás nélkül való köntösökben jártatott, Nappal ködnek és füstnek, Éjjel tűznek Orlópa alatt hordoztatott, a' mindeneket látó és igazgató ISTENTől, és az Ő Felsége mindeneket látó fizeitől.

Erről téfzenek bizonyyságot az ISTENnek Sz. Emberei: *Jákob* 1 Mós. XLIII. *Jósef* 1 Mós. XLV. *Dávid* 'Sólt. CXIII: 45. A' ki a' mindeneket látó és igazgató ISTENről illyen *Confessiót* téfzen: *Fel-magaftaltatott az UR minden Pogány Népeknek felette, és az Egeknek felette az Ő Ditsősége. Kitsoda hasonlatos a' mi URunkhoz ISTENünkhez? Ki a' Magasságban lakozik, és Magán le-botsáttya, hogy mindeneket lásson az Égen és a' Földön.* 'Sólt. CXXXVIII. *Noha ül nagy magassan, de lát nyilván alatt valókat 's a' t*

Tégyük előnkbe ama' nagy Hitű Ábrahámot, 1 Mós. XXII: 5. Vízí az ő egyetlen egy *Isákját* meg-áldozni, annak vállára rakja a' fát, maga, kezében vízí a' tüzet és a' fegyvert 's úgy mendegelnek ketten. Meg-főllit-tya *Isák* az ő édes Attyát Ábrahámot. Imhol édes Atyám a' tűz és a' fa; de hol vagyon az Áldozatra való állat, azt feleli Ábrahám *ψ. 8.* אֱלֹהִים יְרָאָה. Az én ISTENem meg-láttya az Áldozatra való állatot. És mikor már el-jutottak volna az helyre, mellyet az UR mondott vala, kézfíte ott Ábrahám Oltárt és a' fát reája raká, és meg-kötözé *Isákot* az ő Fiát, és fel-veté az Oltarra a' fán fellyül, és mikor le-akará vágni, hogy meg-áldozza, lát egy

lát egy Kost, hogy háta meget meg-akadot a' fövényben, meg-tartóztatik fegyveres keze a' mindene-
ket látó ISTENTől, 's nevezi azt a' helyet ilyen nével
יהוה א' JÉHOVA meg-láttya, vagy: Az UR gondot
visel. Azért mondják: *Az URnak Hegyén gondot viselmek.*

A' melly rövid; de fontos Igékben, minden két-
séges ki-menetelű dolgokban és nyomorúságokban biz-
tat és bátorít a' mi Hitbéli Atyánk Ábrahám az ISTEN-
nek kegyelmes jelenlétével és gondviselésével, és emel-
geti a' JÉSZUSban hívőknek reménységeket, egy bizo-
nyos helyen a' JÉSZUSnak minden bizonnyal leendő
meg-áldoztatásával.

Hogy azért mind ezek az Igék; mind pedig az
*Helvetica Confessio*ban, az VI-dik. Részben, az ISTEN
GONDVISELÉSÉRŐL való *Tracta* világosabb leheffen;
a' Magyarázatban ezekben gyakoroljuk magunkat.

I. Láffuk meg TEXTUSunknak betű szerént való ér-
telmet, azután Lelki értelmére lépünk által egy két főval.

II. Fontoljuk-meg vékony tehetségű elménkkal az
ISTENI GONDVISELÉSÉRŐL való Tudományt.

A' TEXTUSnak világosításában betű szerént így
mehetünk elő. Ha meg-tudjuk

1. *Kitoda a' álló Személy?*

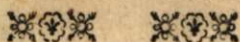
2. *Mit mond?*

3. *Mitoda Hegyre vagy a' szélezése?*

I. *Kitoda a' álló Személy?* E' vólt a' Tharé Fia,
ama' Cháldeus Ábrahám, a' ki elsőben Ábrámi neveze-
tet visel vala; de annakutánna, a' bálványozásnak he-
lyéből Ur-Cháldeából ki-jöven és az ISTENnek barátság-
gára fel-vétetvén Ábrámi nevezetet viselt אב asannyt
tézen mint Atya, אב asannyt mint *Excelsus* הרב, mint

multi-

multitudo, vagy az Arabiai szóból *Rábámon* a' melly annyit tézen, mint *Numerositas*, mellyből az *רבתו* szerkesztetett az *Ábrámi* nevezetnek közepére és így lett *Ábrabám* olyan Atya, a' ki Lelki és Telti Magzatokkal nagyra emeltetett és meg sokasíttatott. A' ki-is a' *Rabbinusok* szerint tiz meg-kísértetéseai között, nagyobb kísértetet nem szenvedett, mint mikor a' mondatott ö-néki: *Végved a' te egyetlen-egyedet*, mert ha több lett volna, azok közül egyet könnyebben ki-űzathatott volna. *A' te Fijadat*, nem barmodat, vagy egyéb marhádat. *A' kit te szeretsz*, mint tégedet meg-betsüllett engedelmes Fijadat, *A' te Psáknak* 's a' te vígaságodat. *Aldozd-meg*, 's te magad öld-meg és tedd hamuvá. *Mostan*, az az ez éjtzakán, és ez órán. Bóldog ISTEN! melly nagy a' kísértet. *1 Mós. xv. Réf.* Magot ígért vala nékie az ISTEN; sőt arra kötelezte vala az ISTEN magát hogy azt meg-sokasítaná mint az Égnei Tsillagjait, mostan pedig azt mondja: Ölje-meg a' maga kezeivel, nagy ez az Hit, erős ez az Hit; mivel kételkedhetik vala; hát ha a' Sárántól meg-tsalattatik; de fejet hajt az ISTENnek, 's ISTENi Gondviseletre bízza magát, el-hitetvén magával, hogy a' holtból-is elevent tehet az ISTEN, és a' maga ígéreteinek meg-felelhet.

II. *Mit mond?* *יהוה יראה* Az. UR gondot visel. Fellyebb. *ץ. 8.* ezzel a' nevezettel él az ISTENnek *יהוה* az *Elohim* meg-láttya, itt pedig ezzel *יהוה*, a' mellyet a' 'Sidók ekkor nem akartanak *usurpálni*, hanem az *Adonajt*, *11 Mós. vi. 2.* a' mondatik: *Meg-jelentettem magamat Ábráámmak, Psáknak és Jákóbnak a' mindenható erős ISTENnek nevében; de az én JÉHOVAi nevemben nem jelentettem-meg magamat nékiek.* Ehez már sokat szólhat-nék.

niék, hogy t. i. a' JÉHOVA nevezet akkoron-is *usurpá-*
tatott, ha ehez a' Papi *Cathedrá*hoz illenék. *ELOHIM*nak
nevezte fellyebb *ψ. 8.* A' mellyel fel-tötte, hogy ez,
az ő fővetséges ISTENE, a' ki ő velle fővetkezett,
a' ki *Numen Colendum, Cultus divini objectum*, az ISTENi
tisztületnek tzélja a' mellyre ő ki hivattatott a' bálvá-
nyozásból helyéből, Ez az *Elohim* pedig, nem tsak
egy személy, hanem Atya, Fiú és Sz. Lélek, a' kikben
áll az ő idvezítésének *Fundamentum*a, a' ki teremtetete
a' Mennyet és a' Földet *1 Mós. בארשית ברא אלוהים* a'
mint fordítottam. *Kezdetben teremte az ISTENek s' a' t.*
De jegyezd-meg, hogy Obadiásnál *ψ. 1.* az ISTENnek
Jehova neve az *Elohim*nak *punctum*ival tétetett-le *יהוה* a'
mellyel az ISTENi Személyek *pluralitas*sök fejeztetett
ki ugyan; de egyfersmind egy állatuságok-is, mint
v Mós. vi: 4. יהוה אחד יהוה אלוהים a' JÉHOVA a' mi IS-
TENünk egy JÉHOVA, az első JÉHOVA az ATYA, az ELO-
HIM, a' FIU és a' SZ. LÉLEK *echád JÉHOVA*, egy IS-
TENi Termézetűek és Állatuak, mindenik JÉHOVA;
mert ha ez három nevezetek alatt, tsak az ATYA fe-
jeztetnék-ki, tsak olyan fordítás volna, mintha azt
mondaná valaki: *Dávid a' mi Királyunk egy Dávid.*

De már a' TEXTUSban, nem tsak *Elohim*i hanem
*JÉHOVA*i nevezet alatt-is ki-fejezi Ábrahám az ISTENT,
midőn azt mondja: *יהוה יראה JÉHOVA* olyan ISTENT
tézen, a' ki vőlt, vagyon, és lézen, a' ki vőlt a' ma-
ga ígéreteiben, vagyon azoknak bé-telleyesítettésekben, és
lézen-is az ítéleteknek el-követésekben. E' gondott vi-
fel az az bé-telleyesíti a' maga kegyelmes ígéreteit az ő
Fija I'sák aránt.

Vallyon ezzel az Hittel telleyes és biztató mondás-
sal, nem az ISTEN meg-lelt jóakarattyát emlegeti-e?

Mintha mondotta volna Ábrahám: *Édes Fijam gondot viselt az UR, az Áldozatra valóról; vagy vallyon nem jövendőre néző könyörgő Profétzia-é ez Az UR gondot viseljen az ő Népének Áldozatjáról jövendőben?* Koránt sem akármit mondjanak némelly Tudósok; hanem egyenesen meg-fenekelteti magát, abban Profétziai Lélek által, úgy hogy, el-hitette magával, hogy az ISTEN mind magáról, mind az ő Fijáról, mind pedig *posteritásától* gondott visel, *etiam in extremis angustiis* Solt. xxxiv: 20. Solt. LXVIII: 21. Ésa XLIII: 2, 3. Szólharnék arról én itt, hogy *enallage* nintsen, melly férént a' *futurum* a' *praeteritum*ért vétethetik; de a' nem ide való, hanem azt fontoljuk meg.

III. Mitsoda Hegyre vagyon, itt a' *tzélozás Lelkiképen?* mert azt mondja: *Az URnak Hegyén gondot viselnek.* Minthogy Iok Hegyek voltanak Judeában nehéz meg-határozni, hanemha a' KRISTUS meg-áldoztatására Lelkiképen magyarázom, a' *Calvariára* vagy *Golgotára*, így gondolkozván; hogy Ábrahám nem csak Attyok lévén a' Hívőknek, hanem egyfzersmind Proféta is 1 Mós. xx: 7. Profétziai Lélek által nézett amaz áldott Bárányra a' JÉ'SUSra, a' ki az igaz *Isacidák* helyet meg-áldoztatának Job. VIII: 56. Ábrahám a' ti Atyátok örvendezett, hogy látná az én Napomat, látta és örvendezett; *ignoti autem nulla cupido*, az a' Nap a' KRISTUS Napja vala.

URnak Hegyének mondatik pedig az az Hegy, mert az ISTENnek Angyala-is az UR azon jelent vala-meg.

Ez a' állás hát: *Az URnak Hegyén gondot viselnek*, annyit-is tézen ugyan: Mikor legnagyobb nyomorúsága nyomja az Embert; de ő az ISTENben reméni, akkor

akkor ki-nyilatkoztattya ISTEN a' maga jóakarattját; mint *Virgilius* mondotta: *Fata viam invenient*. De annyit-is: Hogy az UR ezután-is I'sák helyet; 's a' maga népe helyet, a' mellynek *Typusa* vala I'sák az Áldozatra valót el-kézíti a' Golgota Hegyén, t. i. ama' Lelki Bárányt, az UR JÉSUSt, és ott meg-áldozza a' maga népének meg-fabadíttatásául.

Végyük-fel már tzélunk fzerént az Isteni Gondviselésről való Tudományt és arról szóljunk bővebben, még pedig ezek fzerént a' *punctumok* fzerént:

α. Vagyon-e Isteni Gondviselés?

β. Mi az Isteni Gondviselés. γ. Mi ennek Objectuma?

δ. Hány Réfekre hasad-fel az Istennek Gondviselése?

α. Vagyon-e Isteni Gondviselés? Jegyezd - meg előre K. O. hogy a' Philosophusok háromfelé szakadnanak ebben a' dologban vagy materiában; mert az egyik Réfē simpliciter tagadta az Isteni Gondviselést ezen a' földön; úgymint: Melius, Protogoras, Democritus, Epicurus, és az ötöt Követők. A' másik Réfē, melly Stoicusokból állott, azt mondotta: hogy az a' Gondviselés nem egyéb; hanem a' dolgoknak eleitől-fogva fzeros egyben való köttetése, a' mellyből következnek mindenek, főt még az ISTENT-is ez alatt lenni és ettől függeni mondják. Az harmadik Réfē azt mondotta: hogy az ISTEN ugyan mindeneket fzemlél, de nem érkezik mindenekre, hanem az ő boltozatján lévő tsillagzatoknak adott olyan erőt, hogy azok a' magok influentiájok által fokot használhatnak és árthatnak. Averroes és a' Peripatheticusok ebben az értelemben voltak.

Mit mondunk ezekre? hanem tsak azt: Ha az ISTEN teremtettt mindeneket, bizony gondja is vagy on a' maga terem téseire. Innen *Augustinus Afrikának Hippó nevű Anya-Városának Püspöke*, és az ő kedves Tanítványa *Prosper Episcopus Rhégiensis*, meg-egye zett akar atból azt mondották: *Nil est in ista amplissima Republica, quod non a summo Imperatore jubeatur, vel permittatur.* Így végyük-fel a' dolgot.

(1.) Az ISTEN *Perfectissimum Ens*, Tökélletes Valóság, vallyon hát tsak *ociose* ülne-é? Vallyon tsak a' teremtettt Állatokra bízná-é magát?

(2.) Minthogy a' Teremtettt-állatok semmiből teremtettek, ha *Providentia* nem volna, ísmét az ő semmiségek re *relabálnának*; főt e' Világ egy szempillantásig fenn nem állhatna, és így a' *Conservatio altera*, vagy *Continuata creati ónak* méltán mondatik.

(3.) Nézzük-el ezt a' nagy Világot, ebben a' sok és külömb-kü lömb teremtettt dolgokat, azoknak szép renddel egyben lett szer kez tetéseket, vallyon ennyi e-zernyi-ezer Eftendöktől fogva, ha az Isteni Kéz által fenn nem tartattanak volna, meg-állhattanak volna-é?

(4.) De gondoljuk-el a' Lelki-esméretnek *dictamen*-yeit, ha a' dolgok *casu* és *fortuna*, történetből lennének és az Isteni Gondviseléstől nem függenének, miért félne az Ember a' vétkeknek emlekezetétől? Miért hogy az Emberek.

Ad omnia fulgura pallent

Quum tonat exanimis, primo quoque murmure cæli.

Mind ezek felett az ISTENnek Be zéde arra igazít bennünket, hogy légyen *Isteni Gondviselés*. Lásd-meg a' Szent

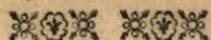

a' Szent Írásbéli bizonyságokat az *Helvetica Confessióban*,
 a' többi között 'Sólt. CXIIH : 45. 'Sólt. XCIV. 's a' t.
 Mit hozok innen ki? hanem azt; hogy a' ki tagadja
 az Isteni Gondviselést, az ISTENT tagadja. *Lucilius Bal-*
bus a' Stoicusok között Lelki esméretiben meg győződött
 lévén, erre fokada-ki: *Si quis in aliquam domum vel*
Gymnasium venisset, et ibi multorum rationem videret, sta-
tim sibi persuaderet, esse ibi aliquem, qui illis omnibus
præest; multo magis in mundo in tantis motibus necesse est,
ut ab aliquo moderentur.

β. Mi az Isteni Gondviselés? Az *Helvetica Confessio*
 Szerént a' bölts ISTENnek mindenható ereje, a' mellyel min-
 denek az Égben és a' Földön tartatnak és igazgattatnak, vagy
 bővebben hogy az Hejdelbergai Catechismus' szavaival éljek:
 Az ISTENnek mindenütt jelen lévő ereje, a' mellyel a' Men-
 nyet, a' Földet minden teremtettt állatokkal együtt mintegy
 kézen fogva tartja és igazgatja, úgy hogy mindenek nem
 történetből és szerentséből, hanem Atyai tanácsából és akar-
 jából legyenek. Ezt tsak azzal erősítem-meg, a' mit
 Hakaliás Fija Nébemiás mond vala IX. Rész. §. 6. Te vagy
 tsak egyedül UR. Te teremtetted az eget és az egeknek ege-
 it, és azoknak minden sokaságos seregeit, a' földet és a'
 mellyek a' földön vagynak, a' tengert minden benne valókkal
 egyetemben, Te tartod mind azokat. A' holott mind a'
 Lelkes, mind pedig a' Lelketlen állatok bé-foglaltat-
 nak; a' mint a' fent Nyelvben vagyon מְחִיָּה אֶת-כָּלם
Tu coagmentas hæc omnia.

γ. Mi ennek az Isteni Gondviselésnek Objectuma vagy
 Materiája? Minden. Az Ég, Esh. XL: 26. Az Angyalok,
 'Sid. 1: 14. Az Emberek, 1Tim. IV: 10. A' Bestiák,

'Sólt. civ. *A' Fűvek*, Mát. vi. *A' Történet* *kerént* valók, egy főval a' nagyobb és apróbb dolgok-is.

Apró dolog az *Haj-fál* még sem esik-le az ISTEN' akarata nélkül.

Apró dolog a' *Mezőnek-füve*, még-is az ISTEN neveli, Mát. vi.

Apró dolog az *Hangya*, még-is az ISTEN igazgatja, Péld. vi.

Nem nagy dolog a' *Verebetske*, még-is az ISTENnek gondja vagyona reá.

Némellyek a' Madarak közzül férgetskékkel élnek, némellyek halakkal; hát mikor el-fagy a' föld, a' vizet jegekkel beboríttatnak hogy tápláltatnak? Hogy él az Annyának méhében, és tojományban lévő Embrio? az ISTEN tartja és táplálja a' maga Gondviselése alatt.

K. Hát a' *mellyek történetből léznek az ISTENTől igazgattatnak-é?*

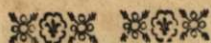
F. Ugy vagyona akár mit mondjanak Kereftényeni nevet viselő némelly Emberek, gondold-el magadban, *Az ember fát vág, ki kalad a' fejke a' kezéből*, mást meg-öl, még-is az ISTENnek tulajdoníttatik, 2Mós. xxi: 12, 13. *A' sors valakinek kebelébe vettetik*; de az ISTEN igazgatója, Péld. xvi: 33. *Jósef el-adatik, fel-magafaltatják*, azt mondja az ISTEN' Lelke által, 1Mós. L: 5. 20. *Ti gonofat gondoltatok, de az ISTEN jóra fordította.*

K. Hát az Embereknek *fabados tselekedeteit az ISTEN igazgatja-é?*

F. Ugy vagyona, Péld. xx. *Az embernek füve el-gondolja a' maga útát, de az ISTEN igazgatja.*

K. Talám

K. Talám az egybe zúrt zavart dolgok nem az ISTENTől igazgattatnak?

F. Igen is az ISTENTől, mert azok egybe fedeggettethek az Isteni Gondviselés által, hogy néked úgy tetszik, nem úgy van az ISTENNél.

K. Talám az Ördögöknek és Iffenteleneknek akaratjok nem igazgattatnak az ISTENTől?

F. Igen is Ő Felségétől, nézd-meg a' déltzeg Ló akaratja ellen-is a' rajta ülötől igazgattatik.

Nagy dolgokat hallasz. K. Hát a' Bűnök az ISTENTől igazgattatnak-e? ha úgy vagyon, az ISTEN a' bűnöknek oka. F. Nem, mert a' mik tselekedet férént léznek, azoknak oka az ISTEN; de a' gonoszok a' mennyiben gonoszok, nem léznek tselekedet férént, hanem engedelem férént; de itten-is meg-vagyon az Isteni Gondviselés, a' mint erről alább bővebben állunk. *Quo facium idem, non est idem. Bonus effectus est cause bone, malus effectus male, per accidens est bone, a' mint a' Theologusok szoktak állani.*

A. Hány rézekre hasad az ISTENnek Gondviselése?

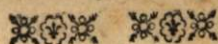
F. Két rézekre, *Conservatióra* és *Gubernatióra*, az az, Meg-tartásra és Igazgatásra.

No hát lássunk a' *Conservatióról* elsőben. Itt megjegyzem, hogy ez a' *Ló Conservatio*, nem kedvem férént való, hanem ha jól állhatnék deákul inkább *Servatió*nak mondanám az ISTENre nézve.

A' *Meg-tartás*, az ISTENnek olyan tselekedete, mellyel a' teremtettségnek valóságokat, vagy meg-állhatatlan valóságokra, vagy Nemekre nézve föntelenül gyakorolja, és az ő tselekedetekben való erejeket meg-tartja.

Nemek-

Nemekre nézve meg-tartja a' romlandókat; úgy mint: az Élő-fákat, Oktalan-állatokat, Embereket. Külön-külön valóságokra nézve; úgy mint: az Angyalokat, Tsillagokat; 's a' t. Meg-tartja pedig vagy *Efköz* nélkül, melyek csak egyedül az ISTEN alá vettettek, mint az Angyalok, az Ég, a' Tsillagok, vagy *Efköz* által, midőn más okok is a' Meg-tartáshoz járúlnak, így tartja a' bölts ISTEN az Hóld alatt valókat; mert ezek egymás szolgálatjával élnek. Hogy ilyen Meg-tartás legyen a' Szent Írás bizonyítja, 'Sólt. xxxvi: 7. Te U-Ram meg-tartod az embert és a' barmot. Tsel. xvii: 28. Ő benne élünk, mozgunk és vagunk. Ezt bizonyítják a' Teremtett-állatoknak *imbecillitasok*, a' melyek magoktól egy ízempillantásig-is meg-nem álhatnának, de (2. Ugyan azoknak az ISTENTől való *dependentiájok*.

Ez a' Meg-tartás pedig nem abban áll, mintha csak fém-mel tartaná a' bölts ISTEN a' dolgokat; hanem abban, hogy az ő állapotokban hathatósan tartja, és a' Teremtéstől csak annyiban különböz, hogy fém-miből nem jönnek ki a' teremtett dolgok; a' mennyiben pedig valóságokban meg tartatnak *continua* vagy *continua Creatio*.

Nem úgy kell az ISTEN felől gondolkoznunk, mint valami *Architectus*, Áts-Mester ember felől, a' ki mi-nekutánna el-végezte az Épületet, belé hagyja, mert az ISTEN a' maga Gondviselését fűntelen a' maga Ke-zének munkáin fenn tartja.

Lássunk Másodszor a' Gubernatióról, az Igazgatásról.

A' Gubernatio az Igazgatás, az ISTENnek az a' bölts tselekedete, a' mellyel minden dolgok felől rendel, és azokat

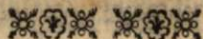
kat az ő akaratja szerint igazgatja. Igazgatja pedig vagy
Efközök által, vagy Efközök nélkül, mellyel azt bizo-
nyítja-meg, hogy más okoktól nem függ. Efközök ál-
tal igazgatja, mikor azoknak szolgálatjokkal él. Ezek
az Efközök is vagy jók, vagy gonokok. Jók az ISTEN
Befédének hirdetései, Gonokok: a' Sátán és az álnok
Emberek. Ide való a' *permissio*, a' meg-engedés, mi-
dön a' bűnre hajlando Embereket, vagy az Ördögöket
a' büntételtől meg nem tartóztatja; p. o. Mikor vala-
melly Tolvaj meg-öli az Embert, azt a' gyilkosságot
az ISTEN engede-meg, mert itt a' Tolvajtól a' ma-
ga Kegyelme-t meg-vonta. (2.) A' Tolvaj elméjét az
ember öléstől vissza nem vonta, mellyet könnyen meg-
tselekedhetett volna. (3.) Mert a' Tolvajnak útját úgy
igazgatta, hogy azt és nem más embert öljön-meg.
Ezt a' bünt az ISTEN engede-meg; de a' Sátán mes-
tersége a' gonosz ember által. Hogy Absolon paráznál-
kodott, Absolonnak tulajdonították és Akbitöfelnek, a'
mennyiben büntetetésére volt Dávidnak, ISTENnek
tulajdonították.

ELLENVETÉS: A' ki meg-vonja az ilyen Embertől a' se-
gedelmet, az annak vétkének az oka; De az ISTEN meg-
vonja. Azért 's a' t.

F. Ugy vagy on ha köteles arra; de az ISTEN ar-
ra nem kötelezte magát, hogy meg-ne vonja; 's a' t.
Azonban a' ki táfítja az embert a' kinek kedve nintsen
a' vétkekre, az a' vétkeknél az oka; de az ISTEN azt
nem tselekezi, azért nem oka annak vétkének.

ELLENVETÉS: A' ki azt tanítja, hogy öröktől fogva el-
rendelte ISTEN az embert a' kárbozatnak okaira, az az
a' vét-

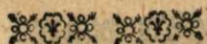
a' vétekre, az, az ISTENT a' bűnnek okává téfi. De mi Reformatusok azt tanítjuk. Azért az ISTENT a' bűnnek okává téfjük.

F. Mi nem tanítjuk, tanítjuk ugyan, hogy a' Bűnösök a' kárhozatra el-rendeltettek; de nem azért vétkezik az ember, hogy a' kárhozatra el-rendeltetett; hanem azért rendeltetett a' kárhozatra hogy bűnös.

Hogy ide egy kevés vígasztalást tegyek, illő: Mi Reformatusok a' Bűnt, vagy *materiájára*, vagy *formájára*, vagy pedig végére nézve *concupiáljuk*; *materiájára* nézve, a' mennyiben *actus* tselekedet, *per se* nem bűn, hanem csak *actio substrata*, tselekedet, valóság, és a' felső Jótól az ISTENTől vagy, *formájára* nézve, a' mennyiben tselekedetbéli fogyatkozás, *aragzia* ragadott a' tselekedet mellé (jöllehet az-is az ISTENnek engedelmeből és igazgatásából vagy) e' bűn, és egyedül csak magától az embertől vagy a' mennyiben véget nézzük, hogy a' bűn büntetés és ISTENnek ítélete, ennyiben-is az ISTENnek tselekedetbéli és jóvaslásbéli akaratjától vagy, p. o. az Absolon paráználkodása a' mennyiben vétek az *actus substratus* mellett, néki és Akitőfelnek tulajdoníttatik; a' mennyiben pedig Dávidnak meg-büntettetése ISTENTől volt. Hogy Dávid a' Népet meg-fámlálta gonofság volt és az Ördögnek öftöklése, a' mennyiben pedig büntettetése volt, az ISTENTől volt. Ezekből által láthatja akárki, hogy mi Reformatusok az ISTENT bűnnek okává nem téfjük, hanem az csak *Calumnia* mi erántunk, a' mi ártatlanságunkat az ISTEN jobban-is világosságra hozza.

Ezeket így fontolván azt kérdem már utóllýára:
Hát

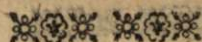

Hát ugyan igaz-e az, hogy az ISTEN concurrál, mikor az ember a' vétket tselekezi? F. Igen-is, *concurso praeio particulari & simultaneo*; de nem úgy concurrál mint magából ki-folyó virtussal, hanem tsak akarattjával, a' mennyiben maga indítja és folytatja a' motust. Hogy hogy? (1.) *Permittit*, meg-engedi a' bűnt; de itt a' meg-engedés nem *adprobátatása* a' bűnnek. (2.) *Conferuat facultatem*. (3.) *Offert occasionem*. (4.) *Diabolo habenas laxat*.

Elméket bádgyasztó nem kitsíny dolog, ezt a' nagy mélységű Tudományt lábolgatni, és egész felfülséggel körülötte forgolódni. Ihon egy felől azt tanítjuk, hogy az ember magától meg sem mozdúlhat, még-is az Isteni engedelem alatt szabadon tselekezi a' bűnt; más felől, hogy az ISTEN tiltója és meg-büntetője a' bűnnek; hogy hogy férkeztethetjük ezeket egybe? én módját nem láthatom világosan által, hanem fel-kiáltok Szent Pállal, Róm. xi: 33. *Oh ISTEN böltsétségének és tudományának mélységes gazdagsága, melly végére mehetetlenek az ő útai*. Nagy dolog még ez-is: Egyfelől *szabadtságot adott az ISTEN az embernek a' büntételre*, másfelől *dependens*, egyfelől öröktől-fogva el-rendelte a' bűnöket, még pedig bizonyos végekre, és hogy az ő Felsége akarattja nélkül egy-is ne mehessen végbe; másfelől gyűlöli és tiltja azokat, hogy mentjük-meg itt az ISTENT? Erre tsak azt mondom, hogy az ISTEN semmiképen nem oka a' bűnnek, akár *physice*, akár pedig *ethice* gondolkozunk; mert ő Felsége az embernek adott szabadtságot meg-tartja, abban a' mi jó tselekezi, és az tizta mint a' fényes Nap, hogy a' maga fúgarit még-homályosít-

tatása nélkül mindenekre ki-terjeszti, 's meg-nem moksoltathatik. A' mi *aroma* e' mellett a' tselekedet mellett vagyon az Embertől magától vagyon.

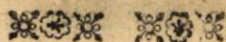
T U D O M Á N Y.

Semmi dolog nem eshetik ezen a' Világon, a' melyre az ISTENnek Gondviselése ki-ne terjedne. Ezt bizonyítja a' Szent TEXTUS. Ezt bizonyítják sok szent Irásbéli Locuscok. Ésa. xl: 26. Emeljétek-fel a' magasságba a' ti feteiteket, kistsoda teremtetten azokat. Az ő nagy hatalmas-sága és erőssége miatt csak egy hijsok szentsen. 'Sid. 1: 3. Mindeneket tart az ő hatalmas befédével. Tsel. xvii: 22. Az ISTEN nem mekke vagyon mi tölünk, y. 28. Ő benne élünk, mozgunk és vagyunk. 'Solt. civ: 13, 14, 15, 16. Olvasd-meg ismét Tsel. xiv: 17. Sir. iii: 37, 38. Kistsoda paránsolatjából vagyon valami, ha az UR nem paránsolta? Mat. x: 29, 30, 31. Jér. xxiii: 24. Ésa. lxxv: 1.

Oka ez, (1.) Mert ha így nem volna, mindenek, minthogy ISTEN nélkül semmik, tehát az ő semmiségekre vízfűa tértének, kell hát Isteni Gondviselésnek lenni. (2.) Mert ha ez így nem volna, minden dolgok az ISTENTől *independensek* volnának.

Tsudálkozom hát én méltán az hazontalankodástak Lelkével el-töltözött *Epicureusok*on, a' kik csak a' történetnek tulajdonítanak mindeneket. A' magokat meg-nem ezméllő *Stoicusok*on, a' kik a' magok semmire való *Fatumjok* mellett hartzolnak, mely alá az ISTENT is vettetni láttatnak. Tsudálkozom másokon-is, a' kik az Isteni meg-foghatatlan Kéznek *præjudicálnak*. De mit tétováznak a' Kereztények között azok, a' kik a' me-
dia

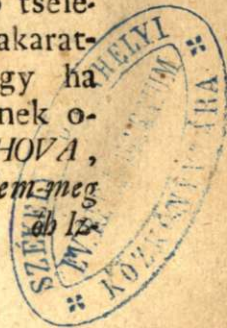

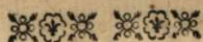
De Scientiától függesztik-fel az ISTENnek gondviselő erejét; t. i. a Decreto conditionato. Hogy nem fűnnek-meg bennünket sugilláni azok-is, a' kik mi arántunk azt mondják, hogy mi a' mi tudományunk férént az igaz és tökéletes fentsegi ISTENT a' bűnnek okává téfküük, és a' mi életünknek-is meg-batározatását csak az ISTENnek tulajdonítottuk.

De nevezetesen tsudálkozom mi közöttünk *Reformatusok* között azokon, a' kik a' fereventsének sokat tulajdonítanak, nem tudják bár csak azt magok eleiben tenni. *Fortuna volubilis errat.* A' mint *Boetius* írja, *Fortuna cum blanditur captatum advenit.* Ha inyek férént nem esik a' kotzka, mindjárt békételenkednek, dolgaikban kétségeskednek, és még az ISTENhez-is hálaadatlanlansággal viseltetnek.

Meg-ütköztem azokban az *Reformatusok*ban-is, a' kik közzül némelyek fzentelenül azt mondják, *tréfából-é vagy valóságból, vagy pedig másoknak való bizelkedésből.* (1.) Ha az ISTENi gondviselés alatt vagyon minden, az-is hogy én bünt tselekedjem, azt én el-nem kerülhetem, nem illik hát, hogy az ISTEN azért engemet meg-büntessen. De az illyennek én azt mondom: hogy ámbátor Isteni gondviselés nélkül ne légyenek a' büntételek; de ugyan csak az illyen ember, nem az ISTEN' akaratyát, hanem a' maga indulattyát téfzi, és az ő tselekedetei ellenkeznek az ISTENnek ki-jelentetett akaratyával. Gondollya-meg az illyen magában, hogy ha magát fel-nyílt fzeimeivel meg-fzemléli, büntetésének okait magában fel-leli; mert maga mondja a' JEHOVA, Ézék. xxxiii: 20. *Mindeniteket az ő útá férént ítéltem meg*

őh Izraelnek Háza! (2.) Ugyan csak azt vitattyák: *Ha az Isteni gondviseléstől vagy, hogy én itt, avagy amott légyek, és életem balálom ott legyen, mi haszna hogy én az balált és egyéb veszedelmet kerülöm; akár mint kerüllyem, csak belé kellett nékem abba esnem; De erre az ilyennek azt felelem: Certitudo finis, non tollit necessitatem medicorum.* Tudom én-is bizonyosan, hogy meg-kell halnom; de azt-is tudom, hogy az Ezközökre-is el-rendelt az ISTEN, a' mellyekkel kell élnem; nem illik hát *temerariuskodnunk, agyaskodnunk, és az ISTENT tentálnunk.* (3.) Még ezt-is hozzá töldják: *Ha az Isteni gondviseléstől függ minden a' mit tselekezem; én bizonytalan lélek minden dolgaimban, Jók-é! vagy Szerentsétlenek azok?* Én erre csak azt mondom: Hogy mind a' Jó, mind a' Gonosz az ISTENTől vagy, Ésa. xlv: 7. *Én JEHOVA formálok a' világosságot, én teremtem a' sötétséget, az az tsinálom a' békeiséget és formálok a' gonoszt.* Ismét Ámós. iii: 6. *Avagy léken-é olly gonosz a' Városban a' melyet az ISTEN nem szerzene?*

Vonnyátok-ki már ti-is velünk ellenkező Kerefztyének ellenünk készített éles fegyvereteket, hozzánk vagdalthattok; de talám meg-nem sebesíthettek az Isteni Gondviselés aránt való értekezésünkben.

Sokan azt mondják: (1.) *Hogy az ISTEN az apróbb dolgokra nem visel gondot. Non vacat exiguis rebus adesse Jovi,* mert igen kárdé dolog volna ollyan *Suprema Majestásnak* mindenütt ott lenni.

F. Ha teremtette az ISTEN, gondot-is visel reájok,

jok, mint vala fellyebb. (2.) *Hízem az Örökre nintsen gondja.* 1 Kór. ix: 9.

F. Nem azt tézi, mintha nem volna gondja; hanem a' mint a' *Contextusból* ki-jő, nintsen gondja fellyebb, mint az ISTEN' Szolgáira. Ha a' Törvényben az vagyón: *Ne kösd-fél a' nyomtató ökörnek fáját*, mennyivel inkább kell az ISTEN Szolgáinak az *Évangéliom*-ból élniek.

Sokan azt-is mondjátok: *Hogy nem határozta-meg ISTEN azokat, a' mellyek az embernek szabadságától függőnek, mert ha meg-határozta, mi Stoicusok léfünk.*

F. Nem léfünk, mert mi velünk-is nem úgy bá-nik ISTEN, mint oktan-állatokkal, nem-is kénzeríti a' mi akaratunkat, hanem *convenienter nature nostrae agit.*

Haáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára

De még ezzel-is *fügilláltatik: Ha mi az Isteni Gondviseléstől függünk, hafontalanok a' mi Könyörgéseink, és a' mi Consiliumink, mert csak az Isteni Gondviseléstől kell mindeneket várnunk.*

F. Nem hafontalanok, mert ezek: *Sunt media subordinata, coordinata & subordinata non pignant*, mivel a' mi kívánságunk fzerént sokszor bé-tellyesíti az ISTEN Ö Felségére bízott dolgainkat, nem-is arra való a' mi Könyörgéseink és *Consiliumink*, mintha mi eleiben főkni kívánnánk a' mi ISTENünknek arántunk el-intézett gondviselésének; hanem minthogy Ö Felsége parantsolta, hogy Könyörgéseinkkel Ö Felségét megkeressük, ebben mi Kerefztyéni kötelességünket téfzük.

Itt már el-kellene hallgatnom a' régen meg-döglött
Mani-

Manicheusokat, Simonianusokat, és Priscillianusokat; de minthogy maradékokban meg-elevenedtenek, méreggel meg-kent és ellenünk ki-vont egy két fegyveretskéjeknek éleiket meg-tompítani kívánom. Így vag-nak hozzánk, ebben az Isteni Gondviselésnek drága Tudományában, hogy t. i. *mi semmiképen el-nem kerül-bettyük, akármeddig felé mennyünk, hogy az ISTEN a' bün-nek okának ne mondattassék.*

(1.) Mert az ISTEN maga *parantsolta Símeinek* 2Sám. XVI: 10. *Hogy átkozza-meg Dávidot vagy fidalmazza.*

F. Ugy vagy, hogy parantsolta; de mint pa-rantsolta? úgy mint *Judex*, a' ki Dávidot az ő tsele-kedett bűneiért meg-látogatni kívánta. Szállj magadban Kegyes Olvasó. Ha látta volna Dávid, hogy Símei-nek jóvallásképen parantsoltatott az ő fidalmaztatása, örömeit el-zenvedte volna, nem hagyta volna meg a' maga Fijának Salámonnak, hogy az ő halála után meg-büntesse Símeit; Fel-gerjedett azért Símei mint a' ki-nek ellensége vala Dávid; az ISTEN-is alkalmatossá-got szolgáltatott néki. Innen Dávid azt mondja: *Az UR botsátotta én reám, hogy az ő átokkal, fétokkal el-töl-tett fűvét én reám ki-önténé.* Nec tamen *justione adproba-tiva; sed judiciali.*

(2.) Az ISTEN maga *botsátotta az hazug Lelket Ákháb-ra, meg-tsalattatására.* 1Kir. XXII: 22.

F. Ugy vagy; de úgy botsátotta, mint *Judex*, igaz Itélő Biró, meg büntetetésére.

(3.) Hízem az ISTEN minket *tentál, kísért.* F. Igen is, de, *non tentatione Seductionis*, mint a' Sátán és a' gonosz

genofz Emberek, hanem *probationis*.

(4) Ugy de, mit mond maga az ISTENnek Embere, *Jérém. xx: 7. Meg-tsaliál URam engem', és meg-tsalattattam.*

E. A' 'Sidó Nyelven így vagyon פתח ארד *perlexisti me et perfectus sum* פתח, de mire? arra, hogy az előmbe adott Prófétszai hivatalt fel-végységem és folytassam, erre vetted az én elmémet; 's a' t. Töb-beket-is efféléket ide tehetek vala, de nem tartám helyesnek, hanem már ezekből jegyezzük ezt az Istenes dolgot.

A' kegyes Ember, magát és minden dolgait az ISTENi Gondviselésre bízza ugyan; mindazonáltal a' rendes Efközöket-is meg-nem veti; mert tudja, hogy mindenek az ISTEN' akarattyaiból és tanátsáiból és szent-féges Akarattyaiból léznek.

*Nil cedit atque loco cedit Deus omne gubernat
Conservatque suum, quod bene fecit opus.*

Tudja hogy az okoskodó Lelket, azért rendelte ISTEN ö beléje, hogy az eleibe *prescribált* Efközöket meg-ne vesse. Tudja és el-hiteti magával az ISTENi Gondviselés alá magát ajánlott kegyes Lélek a' mi vagyon Szent Mát. v: 36. *Ki teremthet egy fejér vagy fekete hajfálát az ö fején az ISTENen kívül?* Tudja hogy fenki akármelly forgalmatos gondviseléssel-is, meg-nem nevelheti egy fingel nagyobbra az ö rézének magasságát; *Mát. vi: 27.*

Mikor az ISTENnek kegyelmet Gondviselését, mintegy Atzél-tükört maga eleiben tézi. (1.) Az el-lenke-

lenkezőkben békességes-tűrőssel viseli magát, eleiben tévén az ISTENnek ígéreteit, 'Sólt. LV: 23. *Vesséd az URra a' te terbedet, és ő gondot visel te rőllad, és nem engedi, hogy az igaz ember mind örökké háborgattasék.* (2) Bóldog állapotjaiban háládatossággal, 'Sólt. CVII: 1, 2. *1Theff. v: 18.* (3.) A' következők aránt ISTENben meg-fenekelteti reménységét, Róm. VIII: 38, 39.

Néha ugyan meg-esik, hogy békételenkedésre fadkadjanak a' kegyes Lelkek, mint *Asáf*, a' Testi erőtelenségektől viseltettek lévén; Ugyhogy azt mondják 'Sólt. LXXIII. *Hijában tartottam tisztán az én szívemet, hijában mostam ártatlanságban az én kezeimet, mert minden nap nyomorgattatom, és minden reggel ostoroztatom; de meg-élmélvén magokat, által látták, hogy mind az ISTENi Gondviselésről vagyom. Ha mi okait nem láttyuk-is által. A' Gonoszokkal azért bánik úgy az ISTEN, hogy magok menthetetlenek légyenek; A' Jókkal, hogy a' nyomorúságok alatt meg-frisseltessenek.*

Mire valók Utóljára ezek?

Tudjátok, el-hitettem magammal Kegyes Olvasó, a' kik a' *Mathefist* tanúltátok, hogy egy *punctum*otskából fok *lineák* húzattatnak vagy *principium*ből. Ollyan *principium* (ha szabad így szólanom,) a' mi gondviselő ISTENünk; a' kiből minden Teremtett-állatok íopták-ki az ő magok vagyonságokat és tápláltatásokat.

Hallottátok az Amerikai Népek felől, hogy két Élő-fák közzé fel-kötött böltső formájú Ágyakban mitsoda tsendesesen nyúgoznak, akármelly felől fújják-is a' fe-

a' fzelek; de nem félnek a' le-eséstől.

Mi-is Kerefityén Olvasó, amaz Örökkévaló *Principium*tól vévén a' mi Eredetünket, a' két Élő-fák, az ISTENi *Conservatio* és *Gubernatio* közzé tégyük mi magunkat, az ISTENi gondviselésnek böltsőjébe, így nem félünk a' nyomorúságnak kemény fzeleitől.

*Aura, sonet, tonet, unda maris fremat ensis et imber,
Cui Comes est Christus nulla ruina nocet.*

Ha finte el-nyomni láttatnak-is a' nyomorúságok, mondjuk a' Poétával:

Affulge Deus Alme mihi Te dante virebo.

Ha fegény vagy, Gazdag a' tégedet teremtet, gondviselő ISTENed.

Ha Özveg, el-hagyatott Árva vagy, Tanátsosod Férjed es Tutorod a' te gondviselő ISTENed. *Várjad az URat és legy-erős, és meg-erössiti a' te fívedet, 'Sólt.*
xxvii: 14.

Mondjad a' Kerefityén Poétával az ISTENnek:
*Quicquid ago rege quaso meos dirige gressus,
Et sic me nullus terror et erroraget.*

Mondjad az Ábrahám-mal minden kétséges ki-menetelü dolgaidban.

Az UR gondot visel. Gondot viselnek az URnak Hegyén.

Á M E N.

Haáz Rézső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Haász Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely

Hóáz Rezső Múzeum Tudományos Könyvtára
Székelyudvarhely